

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Янишиної Любові Сергіївни „Процеси неологізації у словниковому складі англійської мови ХІХ століття (на матеріалі прозових літературних творів)”, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертація Янишиної Любові Сергіївни виконана на досить **актуальну** тему дослідження з неології – молодій і перспективній дисципліні в мовознавстві, яка сьогодні переживає справжній неологічний бум. Тим не менш, в ній є низка важливих теоретичних проблем, досі не вирішених. Одна з них – сам об’єкт неології. Що це? Нове слово, новшество, новотвір, новація, інновація, неонімація, неологізм, сленгізм? Найбільш поширеним серед них є термін неологізм. (До речі, саме слово неологізм запозичено з французької мови в ХІХ ст., нову лексику якого вивчала наша дисертантка). Дотепер не існує чіткої диференціації цих понять. Для одних вчених – це різноманітні поняття, для інших – синонімічний ряд назви слова із загальною семою ‘новий’. Тут ми маємо відсутність чіткої термінологічної бази. І це свідчить про те, що неологія як наука ще не повністю склалася, вона лише на шляху свого формування в лінгвістиці, що є цілком природним і закономірним процесом, тому що ніяка наука ніколи не народжується готовою для використання, а проходить довгий тернистий шлях свого становлення, що відбиває історію її розвитку. Дисертаційне дослідження Янишиної Л.С., присвячене процесам неологізації в словниковому складі англійської мови в контексті історичного розвитку, дає тлумачення зазначених термінів, пов’язаних з неологізацією, і тим самим вносить свою краплю в подолання цієї проблеми. При цьому зазначимо, що не так багато робіт існує з історичної лексикології. Актуальності роботи додає те, що вона виконана згідно з науковою темою Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України “Шляхи збагачення та еволюція лексичного складу

романських, германських і балтійських мов”. **Новизна** роботи полягає в комплексному (лексико-семантичному, структурному, функціональному) аналізі цілого пласту неологізмів, що з’явилися в ХІХ ст. в англійській мові, вжитих в тогочасній художній літературі. З корпусу англійських романів ХІХ ст. виокремлено неологізми, здійснено їх класифікацію та визначено роль в художній прозі. **Вперше** неологічну лексику романів ХІХ ст. було об’єднано в тематичні категорії залежно від сфери вжитку. Як бачимо, ця робота є своєчасною, **актуальність, новизна і значущість** якої не викликає жодного сумніву, оскільки отримані результати сприятимуть поглибленню теоретичних засад історичної лексикології та неології, доповненню та систематизації наукових відомостей про тенденції у формуванні літературної англійської мови, відображеної в художніх романах того часу. Тим самим, авторка дисертації визначає роль літератури у процесах поширення й адаптації нової лексики англійською мовою спільнотами. Це серйозне дослідження з глибоким, детальним лінгвістичним аналізом явища неологізації в англійській мові, з ретельно складеною типологією неологізмів й узагальненими висновками з проблеми дослідження.

Структурно, дисертація складається зі вступу, п’яти розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної наукової літератури та списку художньої літератури ХІХ ст., що слугувала ілюстративним матеріалом дослідження. Спробую перерахувати досягнуті авторкою результати роботи шляхом короткого структурно-композиційного розгляду дисертації, де вони ретельно описані й узагальнені, але, перш ніж перейти до загальної композиції дисертації, підкреслю її логічну побудову, яка дозволила прослідкувати розвиток міркувань авторки і створила зручність в роботі з матеріалом. Зупинюсь докладніше на кожному з розділів.

У **Вступі** обґрунтовується об’єкт, предмет і актуальність дослідження. В ньому йдеться про основні завдання в роботі, підкреслюється наукова новизна, теоретичне й практичне значення запропонованого дослідження, сформульовано положення, винесені на захист, відмічено апробацію

результатів роботи на засіданнях відділу романських, германських і балтійських мов Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, виступах на 3 міжнародних конференціях та в 7 одноосібних публікаціях обсягом 3,25 друк. арк., що відображають основні положення роботи, й окреслено її структурно-композиційний зміст.

Перший розділ дисертації являє собою солідний теоретико-фактологічний фундамент, на якому потім вибудовуються основні і найбільш значущі розділи дисертації. Тут, окрім теоретичних засад дослідження, зроблено огляд неологічної парадигми, в межах якої виконано цю роботу. Спираючись на численні праці провідних науковців з неології, дисертантка вміло і наполегливо доводить своє розуміння поняття інновації та неологізма як одиниці лексичної системи мови, виділяє низку його характерологічних ознак, в результаті чого дає чітке визначення неологізма. Досить правильним і філологічно грамотним виглядає стиль міркувань дисертантки, яка не нав'язує матеріалу жорсткого розмежовування та класифікацій неологізмів, а спирається в своїх міркуваннях та узагальненнях на об'ємний і різноманітний матеріал історії розвитку проблеми дослідження. Крок за кроком, логічно й послідовно авторка розглядає мовний динамізм як чинник розвитку англійської мови XIX ст., детально описує типи й причини змін у словниковому складі мови, виявляє проблеми неології та саме поняття інновації.

Другий розділ, за традицією, представляє поетапний опис методології дослідження, де пояснюється доцільність застосованих методів.

Третій і четвертий розділи присвячено відповідно морфологічному та семантичному типам творення неологізмів в англійській мові. Хоча назва **третього** розділу говорить про морфологічні, або дериваційні, способи творення неологізмів, насправді авторка не обмежується лише морфологічними неологізмами, а розглядає в ньому також неологізми, утворені шляхом конверсії, словоскладання та скорочення, причому підкреслюється висока продуктивність цих типів новотворень та їхні

інноваційні особливості. Окремо розглядається частиномовна та тематична категоризація неологізмів, що відповідає реаліям суспільства Англії XIX ст. Мені особливо імponує, що заради об'єктивності авторка не просто вилучає неологізми XIX ст. з етимологічних словників, а підтверджує кожний віднайдений неологізм прикладом з творів англійських письменників XIX ст. Це справді сумлінна частина роботи, яка заслуговує на схвалення. Скажу відверто, що деякі неологізми у мене викликали сумнів відносно періоду запозичення. Так, наприклад, слово *police man* мені здавалось дуже сучасним, а при верифікації виявилось, що справді виникло в XIX ст., що підтвердили словники і наведені в дисертації приклади.

В четвертому розділі детально тлумачиться поняття семантичного неологізма та наводяться різновиди семантичних неологізмів в художніх творах авторів конкретного періоду. Скрупульозно проаналізовані, семантичні неологізми розглядаються як результат процесу вторинної номінації в англійському словотворенні XIX столітті. В розділі йдеться про семантичні інновації, або, інакше, про *нові* значення вже *відомих* у мові слів, зафіксованих в словниках. Тут спрацьовують процеси метафоризації й метонімізації, лексичної полісемії й омонімії, змін в денотативному та конотативному значеннях слів, в результаті чого маємо розширення / звуження денотативного значення слів або їх конотативне покращення / погіршення. Саме вони надають неологізмам “мовного смаку епохи”, користуючись терміном В. Г. Костомарова. Заслуговує на увагу спостереження Л.С. Янишиної про те, що здатність позначувати невідоме через відоме має свої *переваги* й *недоліки*. До *переваг* авторка відносить “загальновідомість матеріальної форми слова, вибраного в результаті вторинної номінації на позначення нового поняття, а до *недоліків* – інтерференцію старого змісту, що ускладнює засвоєння нового значення, вкладеного в стару знакову форму” (с. 111).

І, нарешті, **п'ятий** розділ описує запозичення іншомовної лексики як одне з джерел процесу неологізації й адаптації у словниковому складі англійської

мови XIX століття. На матеріалі прозових художніх творів Л.С.Янишина доводить, що запозичена лексика не лише збагачує англійську мову, а й впливає на структурно-семантичні особливості лексичних одиниць, змінює їх стильове забарвлення та надає емоційності художньому твору (с. 129).

До позитивних моментів в роботі слід віднести детально описану низку тогочасних причин, що зумовили запозичення іншомовних слів в англійську мову, та розроблену на цій основі класифікацію неологічних запозичень в різних сферах життя Англії XIX ст., а також ретельну розбудову самого поняття “принципи неологізації”, розробку категоріального апарату неології, що безсумнівно сприятиме подальшому розвитку лексикології англійської мови.

До інших позитивних моментів віднесемо мову викладу – чітку, грамотну, не переобтяжену наукомісткими термінами, легко зрозумілу. Дисертація написана сумлінно, з чітким концентрованим викладом змісту, структури та результатів дослідження, з дотриманням усіх вимог, що стоять перед таким видом наукової праці.

Авторка обізнана з літературою з проблеми дослідження, про що говорить об’ємна бібліографія вітчизняних та зарубіжних авторів.

Поряд з позитивним в роботі є недоліки, які я б хотіла сформулювати у вигляді зауважень і побажань.

Зауваження:

1) На мій погляд, авторка дещо категорично стверджує, що прикметники *untiring* та *uncompromising* утворилися за моделлю $\text{Pref} + \text{gerundive of V} = \text{A}$ (с. 84). З наведених прикладів видно, що ні *untiring*, ні *uncompromising* не є герундієм/герундивом, оскільки герундій не вживається з іменником. Це так звані “інгові” форми, а в даному випадку – це дієприкметники теперішнього часу в атрибутивній функції. Інша справа, що зарубіжні дослідники не користуються термінами *attribute/означення*, *predicate/присудок* у функції членів речення, а натомість вживають терміни *adjective/прикметник* і *verb/*

дієслово, тобто виходять з позиції частиномовного підходу. З усього видно, що наша дисертантка перебувала під впливом саме такого підходу.

2) На с.85 читаємо, що префікс a- утворив прислівники abuzz, aglow, agrin за моделлю Pref+V=Adv. Але тут потрібне уточнення, тому що префікс a- з дієсловом утворюють окрім прислівника, ще й прикметник, про що безпосередньо говорять приклади. Тобто модель повинна мати вигляд Pref + V = Adv / Adj.

3) На с. 90 маємо неологізм lifelong зі значенням 'протягом усього життя, довжиною в життя', який, за словами авторки, складається з іменникової основи life та прислівника long 'напротязі', що не є коректним, тому що long є прикметником. В цьому складному слові граматично ми маємо іменникову і прикметникову основу, яка на українську мову може перекладатись прислівником, але ж ми не можемо визначати, якою частиною мови є англійське слово за допомогою його перекладу на рідну мову. Тут можуть бути суттєві розбіжності.

4) Схожу до попередньої помилки бачимо на тій же сторінці (с. 90), де мова йде про назву страви hardbake у значенні 'мигдалева карамель', яка утворена за моделлю A+V, тобто від прикметника hard та дієслова bake. Тут важливо диференціювати значення слова bake, яке може бути як дієсловом, так і іменником, тобто продуктом випічки. Якщо етимологічно hardbake утворене дійсно за зразком A+V, то тоді це слово треба віднести до групи асинтаксичних словосполучень, тому що прикметник в англійській мові не може передувати дієслову, а якщо авторка відносить це слово до синтаксичних словосполучень, як це ми бачимо в роботі, то тоді етимологічно воно має бути утвореним від прикметника hard та іменника bake.

5) Нарешті, в роботі є окремі стилістичні огріхи. Так на с. 52 маємо речення із сурядним і підрядним зв'язком, що складається з 11 рядків. Воно настільки складне, що коли добігає кінця, читач забуває, про що йшлося на початку

речення. Я, особисто, перечитувала його двічі, щоб зрозуміти головну ідею речення. Таких накручено-закручених речень треба уникати.

Побажання:

- 1) Було б добре, якби на с.102, де йдеться про два типи складних слів, а саме утворених за синтаксичною та асинтаксичною моделями, авторка не просто перерахувала їх в рядок, а розмежувала моделі відповідно до кожного типу.
- 2) На мій погляд, кількісний аналіз був би більш доказовим, якщо би кількість неологізмів була представлена в процентному відношенні.

Наостанок додам, що викладені зауваження ніяк не псують позитивне враження від роботи. Дисертація свідчить про розуміння місця проведеного дослідження в загальному руслі неології у нас в країні та за її межами, ерудицію і сміливість автора, новизну отриманих результатів. В цілому, спеціалізованій раді представлена самостійна оригінальна завершена праця, виконана ерудованою, зрілою дослідницею, яка заслуговує на звання кандидата філологічних наук.

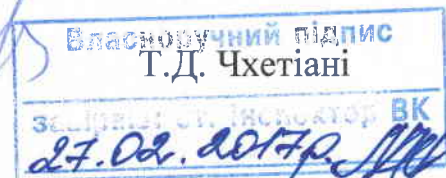
Кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і

філософії мови імені професора О.М. Мороховського

Київського національного лінгвістичного

університету

26.02.2017